

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING YANGI ILMIY MODELI

Raximov Matlab,

Samarqand Davlat Pedagogika instituti dotsenti

Farxodova Gulhayo

Samarqand Davlat Pedagogika insituti magistranti

+998957002954

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy-gumanitar fanlarning transformatsiyasi va fanlararo integratsiyasi masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar va raqamli kommunikatsiya vositalarining jadal rivojlanishi ijtimoiy-gumanitar fanlarning tadqiqot obyekti, metodologiyasi va ilmiy yondashuvlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Maqolada ijtimoiy fanlar va gumanitar bilimlar o'rtasidagi integratsiya jarayonlari, ularning texnologik fanlar bilan o'zaro aloqasi hamda yangi fanlararo modellarning shakllanishi yoritiladi. Shuningdek, raqamli muhitda ijtimoiy jarayonlarni o'rganishda an'anaviy va innovatsion tadqiqot metodlarining uyg'unlashuvi muhim omil sifatida asoslanadi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy-gumanitar fanlarning raqamli davr talablariga moslashuvi ilmiy tafakkurning yangilanishi va ta'lim-tadqiqot jarayonlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli jamiyat, ijtimoiy-gumanitar fanlar, fanlararo integratsiya, raqamli transformatsiya, ilmiy metodologiya, sun'iy intellekt, raqamli texnologiyalar, innovatsion yondashuv.

Abstract. This article analyzes the issues of transformation and interdisciplinary integration of social and humanities in the digital society from a scientific and theoretical perspective. The rapid development of digital technologies, artificial intelligence, big data and digital communication tools has a significant impact on the research object, methodology and scientific approaches of social and humanities. The article highlights the integration processes between social sciences and humanities, their interaction with technological sciences and the formation of new interdisciplinary models. It also substantiates the combination of traditional and innovative research methods as an important factor in the study of social processes in the digital environment. The results of the study show that the adaptation of social and humanities to the requirements of the digital era serves to renew scientific thinking and increase the efficiency of educational and research processes.

Keywords: digital society, social sciences and humanities, interdisciplinary integration, digital transformation, scientific methodology, artificial intelligence, digital technologies, innovative approach.

Аннотация. В данной статье с научной и теоретической точки зрения анализируются вопросы трансформации и междисциплинарной интеграции

социальных и гуманитарных наук в цифровом обществе. Быстрое развитие цифровых технологий, искусственного интеллекта, больших данных и средств цифровой коммуникации оказывает значительное влияние на объект исследования, методологию и научные подходы социальных и гуманитарных наук. В статье освещаются процессы интеграции социальных и гуманитарных наук, их взаимодействие с технологическими науками и формирование новых междисциплинарных моделей. Также обосновывается важность сочетания традиционных и инновационных методов исследования как важного фактора в изучении социальных процессов в цифровой среде. Результаты исследования показывают, что адаптация социальных и гуманитарных наук к требованиям цифровой эпохи способствует обновлению научного мышления и повышению эффективности образовательных и исследовательских процессов.

Ключевые слова: цифровое общество, социальные и гуманитарные науки, междисциплинарная интеграция, цифровая трансформация, научная методология, искусственный интеллект, цифровые технологии, инновационный подход.

Kirish. XXI asrda raqamli texnologiyalar jamiyatning barcha sohalariga chuqur kirib, ijtimoiy munosabatlar, madaniy jarayonlar va bilim ishlab chiqarish tizimlarini tubdan o'zgartirmoqda. Internet, sun'iy intellekt, katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) va raqamli platformalar ijtimoiy xatti-harakatlarni kuzatish, tahlil qilish va prognozlash imkonini kengaytirdi. Shu bilan birga, virtual muhitning tez rivojlanishi va axborot almashinuvi tezligi an'anaviy ijtimoiy-gumanitar tadqiqot metodlarini to'liq qamrab ololmasligini ko'rsatmoqda. Natijada fanlararo integratsiya va innovatsion metodologiyalarni qo'llash zarurati ortmoqda.

Hozirgi paytda ijtimoiy-gumanitar fanlarda kuzatilayotgan muammo shundaki, mavjud tadqiqotlar ko'pincha alohida yo'nalishlarga qaratilgan va raqamli transformatsiya kontekstida fanlararo integratsiyaning tizimli tahlili yetarli darajada amalga oshirilmagan. Shu sababli ijtimoiy-gumanitar fanlarning tadqiqot obyekti va predmetini qayta ko'rib chiqish, ularning metodologik asoslarini yangilash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalar nafaqat ma'lumot yig'ish va tahlil vositasi sifatida, balki ijtimoiy jarayonlarni prognozlash, madaniy tendensiyalarni aniqlash va ta'lim jarayonlarini innovatsiyalashda ham muhim ahamiyatga ega. Fanlararo integratsiya esa sotsiologiya, psixologiya, madaniyatshunoslik va falsafa kabi sohalarining raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi orqali ijtimoiy-gumanitar fanlarning ilmiy samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolaning maqsadi raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy-gumanitar fanlarning transformatsiya jarayonlarini tahlil qilish va fanlararo integratsiyaning ilmiy-nazariy asoslarini aniqlashdir. Tadqiqot natijalari ilmiy tafakkur va ta'lim jarayonlarini raqamli davr talablariga moslashtirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

Tadqiqot metodlari. Ushbu tadqiqotda ijtimoiy-gumanitar fanlarning raqamli jamiyat sharoitida transformatsiyasi va fanlararo integratsiyasini o'rganish uchun kombinatsiyalangan metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot nazariy va empirik qismlarga bo'lingan.

Nazariy qismda ijtimoiy-gumanitar fanlarning rivojlanish konsepsiyalari, raqamli transformatsiya va fanlararo integratsiya bo'yicha zamonaviy ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Shu jumladan, 2018–2025 yillar davomida chop etilgan 50 dan ortiq xalqaro maqola va elektron platformalardagi ilmiy diskurslar kontent-tahlili asosida o'rganildi.

Empirik qismda kontent-tahlil va algoritmik tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqot obyekti sifatida ijtimoiy tarmoqlar (Twitter, Facebook, Telegram), ilmiy elektron nashrlar va raqamli arxivlar tanlandi. Analitik-sintetik metod yordamida olingan ma'lumotlar ijtimoiy-gumanitar fanlarning tadqiqot obyekti va metodlaridagi transformatsiya tendensiyalari aniqlashga xizmat qildi [4].

Fanlararo integratsiyani aniqlash uchun tizimli yondashuv va qiyosiy tahlil metodlari ishlatildi: an'anaviy tadqiqotlar va raqamli texnologiyalar asosidagi tadqiqotlar solishtirildi, ularning samaradorligi va imkoniyatlari baholandi. Shu bilan birga, prognostik metod orqali fanlararo integratsiyaning istiqbollari va ijtimoiy-gumanitar fanlar ta'limi hamda ilmiy tadqiqotlariga ta'siri taxmin qilindi.

Tadqiqot metodlari raqamli ma'lumotlarni tizimli o'rganish, fanlararo integratsiya samaradorligini baholash va ilmiy natijalarni real misollar bilan asoslash imkonini berdi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari raqamli fanlararo modellarning ilmiy asoslanganligini ta'kidlaydi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy-gumanitar fanlarning mazmuni, metodologiyasi va tadqiqot obyektiining sezilarli darajada o'zgarganini ko'rsatdi. Kontent-tahlil natijalariga ko'ra, 2018–2025 yillarda chop etilgan 50 dan ortiq xalqaro ilmiy maqola va raqamli platformalardagi ijtimoiy diskurslar ijtimoiy hodisalarni tahlil qilishda raqamli manbalar, algoritmik modellashtirish va katta hajmdagi ma'lumotlardan keng foydalanilayotganini tasdiqladi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlardagi foydalanuvchi faolligi va onlayn kommunikatsiya naqshlari ijtimoiy xulq-atvor va madaniy tendensiyalarni prognozlash imkoniyatini yaratmoqda [5].

Fanlararo integratsiya tahlillari shuni ko'rsatdiki, sotsiologiya va psixologiya metodologiyalari informatika va sun'iy intellekt bilan uyg'unlashganda ijtimoiy jarayonlarning sababiy bog'liqliklarini aniqlash osonlashadi. Masalan, sotsiologik tadqiqotlarda foydalanuvchi xatti-harakatlaridagi takrorlanuvchi naqshlar algoritmik modellashtirish orqali aniqlanib, ularning madaniy kontekst bilan bog'liqligi yoritildi. Shu bilan birga, madaniyatshunoslik va falsafa yondashuvlari raqamli identitet, axloqiy me'yorlar va virtual madaniyatni talqin qilishda nazariy asos vazifasini bajardi. Tadqiqotning ta'lim jarayoniga oid natijalari ham aniqlandi. Raqamli vositalar yordamida fanlararo kurslar tashkil qilinishi talabalarda tanqidiy fikrlash, raqamli savodxonlik va tahliliy kompetensiyalarni rivojlantirishga yordam bergani kuzatildi. Shu bilan birga, raqamli metodlardan haddan tashqari foydalanish inson

omilini chetlab o'tish va etik muammolarni yuzaga chiqarishi mumkinligi aniqlangan. Umuman olganda, ijtimoiy-gumanitar fanlarning raqamli jamiyat sharoitidagi transformatsiyasi fanlararo integratsiya orqali ilmiy asoslangan, tizimli va prognozlovchi yondashuvni ta'minlashini ko'rsatdi[4]. Bu natijalar raqamli metodologiyalarni gumanitar bilim bilan uyg'unlashtirishning zaruratini aniq tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar ijtimoiy-gumanitar fanlarning metodologiyasiga sezilarli ta'sir qilmoqda. Katta hajmdagi ma'lumotlar va raqamli platformalar yordamida ijtimoiy jarayonlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlardagi foydalanuvchi faolligi va onlayn diskurslar orqali olingan ma'lumotlar ijtimoiy xulq-atvor, madaniy identitet va qadriyatlarning dinamikasini aniqlashda empirik asos vazifasini bajarmoqda. Shu bilan birga, kontent-tahlil va algoritmik modellashirish yordamida an'anaviy sifatli tahlilning cheklovlari bartaraf etilib, natijalar ko'p qatlamli va tizimli talqin qilindi.

Fanlararo integratsiya jarayonlari ijtimoiy hodisalarni yanada kompleks talqin qilish imkonini berdi. Sotsiologiya va psixologiya fanlarida algoritmik tahlil va modellashirish qo'llanilishi inson xulq-atvorining yashirin naqshlarini aniqlashga yordam berdi. Shu bilan birga, madaniyatshunoslik va falsafa yondashuvlari raqamli identitet, axloqiy me'yorlar va virtual madaniyatni tushuntirishda nazariy asos sifatida xizmat qildi. Bu integratsiya ijtimoiy-gumanitar fanlarni nafaqat tavsiflovchi, balki tushuntiruvchi va prognozlovchi darajaga ko'tarishga imkon yaratdi. Raqamli vositalar ta'lim jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Fanlararo va raqamli metodlar yordamida tashkil etilgan kurslar talabalarda tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv va raqamli savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirmoqda. Shu bilan birga, tadqiqot raqamli metodlarga haddan tashqari tayanish inson omilini chetlab o'tish va etik muammolarni yuzaga keltirishi mumkinligini ko'rsatdi. Bu esa raqamli fanlararo integratsiya jarayonida metodologik va etik muvozanatni saqlash zarurligini ta'kidlaydi [8].

Natijada, raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy-gumanitar fanlarning transformatsiyasi ilmiy tadqiqot va ta'lim jarayonlarini yangicha, tizimli va prognozlovchi yondashuv bilan rivojlantirish imkoniyatini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya raqamli metodlar bilan uyg'unlashgan holda ilmiy tafakkurning yangilanishi va ijtimoiy hodisalarni aniqroq tushunishga xizmat qiladi.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqot raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy-gumanitar fanlarning rivoji an'anaviy ilmiy yondashuvlar bilan cheklanib qolmasligini ko'rsatdi. Raqamli texnologiyalar, xususan, katta hajmdagi ma'lumotlar, raqamli platformalar va algoritmik tahlil vositalari ijtimoiy hodisalarni o'rganishda yangi empirik imkoniyatlarni yaratmoqda. Bu jarayon ijtimoiy-gumanitar fanlarning tadqiqot obyektni kengaytirib, ijtimoiy jarayonlarni dinamik, ko'p qatlamli va real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini bermiqda.

Tadqiqot natijalari fanlararo integratsiya ijtimoiy-gumanitar fanlarning ilmiy samaradorligini oshirayotganini tasdiqladi. Texnologik va gumanitar bilimlarning

uyg'unlashuvi ijtimoiy jarayonlarni nafaqat tavsiflash, balki ularning sababiy bog'liqliklarini aniqlash va rivojlanish yo'nalishlarini prognozlash imkonini bermoqda. Shu bilan birga, raqamli metodlardan foydalanish ilmiy tadqiqotlarda obyektivlikni kuchaytirsa-da, ularni gumanitar tahlil va etik mezonlar bilan muvozanatlashtirish zarurligi aniqlandi.

Umuman olganda, ijtimoiy-gumanitar fanlarning raqamli jamiyat sharoitidagi transformatsiyasi ilmiy tafakkurning yangilanishiga olib kelmoqda. Bu jarayon fanlararo integratsiyani strategik yo'nalish sifatida rivojlantirishni, raqamli metodlarni ongli va mas'uliyatli qo'llashni talab etadi. Tadqiqot xulosalari kelgusida ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'yicha ilmiy izlanishlar va ta'lim jarayonlarini raqamli davr talablariga moslashtirishda nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- Abduvaliyev, O. (2020). Raqamli jamiyat va ijtimoiy-gumanitar fanlar rivoji. Toshkent: Fan.
- Ergashev, R. (2019). Fanlararo integratsiya va zamonaviy ta'lim tizimi. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
- Xolmirzaev, D. (2021). Sun'iy intellekt va ijtimoiy tadqiqotlar metodologiyasi. Toshkent: "Ilm Ziya" nashriyoti.
- Usarova, D. (2022). Raqamli platformalarda ijtimoiy xulq-atvor tahlili. Toshkent: Axborot Texnologiyalari Markazi.
- Karimov, S. (2018). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda metodologik yangiliklar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.
- Qodirov, A. (2020). Madaniyatshunoslik va raqamli transformatsiya. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi nashriyoti.
- Rahmonov, B. (2019). Big Data va ijtimoiy tadqiqotlar. Toshkent: Axborot Resurslari.
- Toshpulatov, N. (2021). Fanlararo integratsiya: nazariya va amaliyot. Toshkent: Ilmiy Nashrlar.
- Yusupov, E. (2022). Raqamli savodxonlik va ta'lim jarayonlari. Toshkent: Pedagogika nashriyoti.
- Zokirov, F. (2020). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli vositalardan foydalanish. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.